

„ოქროს საწმისი“ და კველი კოლხეთის
მოსახლეობის ეთნიკური ვინაობა
ანუ

რა ენაზე მეტყველებდა მეფე აიეტი?
(ქართული სახელგოფიფოგოგრიოგის
სამათასლოგონ თარიღთან დაკავშირებით)*

ისტორიულ მეცნიერებათა სხვადასხვა დარგებში (არქეოლოგია, ეთნოლოგია, მიგრაციათა თეორია და სხვ.) ამ ბოლო ათწლეულებში ფართოდ გავრცელდა ისტორიულ მოვლენათა და პროცესთა აღწერასთან ერთად მათი ექსპერიმენტული ვერიფიკაცია, რაც გულისხმობს ექსპერიმენტულ და ლაბორატორიულ პირობებში გარკვეული ისტორიული მოვლენის ან არქაული ტექნოლოგიური პროცესის შეძლებისდაგვარად გამეორება-რეპროდუცირებას. ხალხთა უძველეს ეთნიკურ გადანაცვლებათა და მოძრაობათა შესწავლის შემთხვევაში სავარაუდო მიგრაციების ექსპერიმენტულ ვერიფიცირებას წარმოადგენს ამგვარ მიგრაციათა და მოძრაობათა გზებისა და მარშრუტების გამეორება სათანადო კულტურულ-ისტორიული და ტექნოლოგიური პირობების დაცვით. ამის კლასიკური მაგალითი იყო თურ ჰეიერდალის წყნარი ოკეანით მოგზაურობა პერუდან პოლინეზიის არქიპელაგ ტუამოტუმდე ტივით „კონ-ტიკი“. ძველი ბერძენი „არგონავტების“ კოლხეთში ისტორიული მოგზაურობის ამგვარივე ისტორიულ ვერიფიცირებას წარმოადგენდა, აგრეთვე, ამ რამდენიმე ხნის წინ საქართველოში ტიმ სვეერინისა და მისი ჯგუფის ჩამოსვლა არქაული ხომალდით.

ტიმ სვეერინის ამ ექსპედიციამ „არგონავტების“ ნაკვალევზე ეჭვიმუტანელი გახადა ამგვარი ექსპედიციის შესაძლებლობა უძველეს დროს, ე.ი. ძვ. წელთაღრიცხვის მეორე ათასწლეულის მეორე ნახევარში, რომლითაც თარიღდება „არგონავტების მითში“ მოთხრობილი ამბები. თუმცა „ახალი დროის არგონავტების“ ამ ისტორიულმა ექსპედიციამ ვერ გაარკვია (და ამას იგი, ალბათ, ვერც გაარკვევდა) ერთი არსებითი საკითხი — ბერძენი „არგონავტების“ დროინდელი კოლხეთის მოსახლეობის ეთნიკური და ენობრივი შედგენილობა. დღემდე აზრთა სხვაობას იწვევს საკითხი, თუ რა მოსახლეობა დახვდათ ისტორიულ კოლხეთში იქ მისულ ბერძნებს, რა ენაზე ლაპარაკობდა დამხვდური კოლხური მოსახლეობა; სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, რა ენაზე მეტყველებდნენ **კოლხეთის** ანუ **აიაკვეყნის მეფე აიეტი** და **მისი შვილები**. თვით ბერძნულ მითში და მის შედარებით გვიანდელ გადმოცემებში არ არის დასახელებული პირდაპირ არც ერთი ადგილობრივი სიტყვა, რომელიც მიგვანიშნებდა კოლხური მოსახლეობის ენობრივ ვინაობას, ხოლო ბერძნულ გადმოცემაში მოცემულ ადგილობრივ მკვიდრთა სახელები ამის საშუალებას არ იძლევა,

საქართველო, 1998 წ. 20-27

მარტი. წერილის თავდაპირველი ვარიანტი გამოქვეყნდა 1984 წელს: „რა ენაზე მეტყველებდა მეფე აიეტი?“ „ოქროს საწმისის“ ბერძნული სახელწოდებისათვის“.

ქოვენიტი, 1984 წ. 24 ნომბერი; გაზ. „საგოგლო“, № 24(615), 1984 წ. ნომბერი. ამავე თემაზე იხ. აგრეთვე ჩვენი შემდეგდროინდელი პუბლიკაცია: „რა ენაზე მეტყველებდა მეფე აიეტი და მისი ქალიშვილი — გრძნეული მედეა? ძველი კოლხეთის მოსახლეობის ეთნიკური იდენტიფიკაციისათვის“.

საქართველო, 2003 წ. 16-22

მაისი; ჟურნ. „ბურჯი მროვნობისა“, №7-8(68), თბილისი, 2003, გვ. 2-3.

ვინაიდან მათ არ ეძებნებათ რამდენადმე დამაჯერებელი ეტიმოლოგიები, რომლებიც ამ სახელებს ეჭვმიუტანლად რომელსამე ენას მიაკუთვნებდა.

მაგრამ „**არგონავტების მითის**“ ბერძნულ ტექსტში ერთი სიტყვა მაინც შეიძლება დაადასტუროთ, რომელიც, როგორც ჩანს, ერთმნიშვნელოვნად განსაზღვრავს ადგილობრივი კოლხური მოსახლეობის ენობრივ კუთვნილებას და მიგვითითებს, თუ რა ენაზე მეტყველებდა ხალხი აია-ქვეენისა, სადაც გავრცელებული იყო ოქროს საწმისის კულტი, დასავლეთ საქართველოს მთიან რაიონებში დღემდე რომ არის შემორჩენილი ცხვრის ტყავის განსაკუთრებული საკულტო მნიშვნელობის სახით. ეს სიტყვა თვით „**ოქროს საწმისის**“ ბერძნულ სახელწოდებას წარმოადგენს, „**ოქროს საწმისის**“ და საერთოდ ცხვრის ტყავის აღსანიშნავად.

არგონავტების მითის ტექსტში და, საზოგადოდ, ბერძნულში იხმარება სიტყვა „**კოას**“, რომელიც უფრო არქაული „**კოას**“ ფორმისაგან მომდინარეობს. უძველესი ხანის ბერძნულში, რომელიც ცნობილია მიკენური ბერძნულის სახელწოდებით (ძვ.წ. XV–XIII საუკუნეები), დასტურდება „**კოო**“ საზოგადოდ „**ტყავის**“ მნიშვნელობით. მაშასადამე, ამ უძველესი ბერძნული სიტყვის ფუძე „**ტყავის**“, „**ცხვრის ტყავის**“ და „**(ოქროს) საწმისის**“ მნიშვნელობით აღდგება **კოო**-ფორმის სახით. ამ სიტყვას ბერძნულში არ ეძებნება ინდოევროპული შესატყვისები და ბერძნულისათვის უცხო ენობრივი სამყაროდან შეთვისებულად უნდა ჩაითვალოს. ამიტომ სავსებით ბუნებრივი ჩანს „**საწმისის**“ ანუ „**ცხვრის ტყავის**“ აღმნიშვნელი უცხოური სიტყვა იმ ენობრივი სამყაროდან მომდინარედ მივიჩნიოთ, რომელთანაც ბერძნებს უძველესი დროიდან კონტაქტები და კულტურული ურთიერთობა ჰქონდათ და სადაც „**ცხვრის ტყავის**“ განსაკუთრებული საკულტო მნიშვნელობა ენიჭებოდა. ამ თვალსაზრისით **კოო**- („**ცხვრის ტყავი**“) სიტყვის შეფასება აყენებს პირველ რიგში ამ სიტყვის ურთიერთობის საკითხს ქართულ-ქართველურ **ტყავ**- (**ტყო**-) **ტკო**- სიტყვასთან ამავე მნიშვნელობით.

ქართული ტყავ-ი სიტყვის დასავლურ-ქართველური, ზანური ანუ მეგრულ-ლაზური ვარიანტი უნდა ყოფილიყო ძველად **ტყო**-**ტკო**- ფორმა (თანამედროვე მეგრული **ტყებ**-ი, ლაზური **ტკებ**-ი „**ტყავი**“ ამ უძველეს ფორმათა შემდგომი ცვლილებების შედეგად არის მიღებული). სწორედ ეს ქართველური ანუ მეგრულ-ლაზური **ტყო**-**ტკო**- სიტყვა „**ტყავის**“ მნიშვნელობით გამოიყენეს კოლხეთში მოსულმა ბერძნებმა იმ სპეციფიკური „**ცხვრის ტყავის**“ აღსანიშნავად, რომელსაც ამ ქვეყანაში განსაკუთრებული საკულტო და რიტუალური მნიშვნელობა ჰქონდა, რაც შემდგომ ასე ხატონად აისახა ბერძნულ მითში არგონავტების მოგზაურობის შესახებ „**ოქროს საწმისის**“ ქვეყანაში. თვით ფორმის

თვალსაზრისით, სავსებით ბუნებრივია, რომ დასავლურ-ქართველური, ზანური *ტყოვ-/ტკოვ-* სიტყვა „(ცხვრის) ტყეის“ მნიშვნელობით ბერძნებმა სწორედ *კოვ-* ფორმის სახით გადაიღეს და თავკიდური, ბერძნულსათვის არაბუნებრივი *ტყ-/ტკ-* თანხმოვანთჯგუფი *კ-* თანხმოვნად გაამარტივეს, ისევე როგორც დასავლურ-ქართული *(მ)ტკუარ-/(მ)ტკურ-* სახელი მდინარე „მტკვრის“ აღსანიშნავად ბერძნებმა გამარტივების შედეგად *კურ-* ფორმით გადაიღეს (მდრ. რუსული *Куря*, რომელიც მდინარე „მტკვრის“ სახელწოდების ბერძნულ ვარიანტს ემყარება).

ამრიგად, სავარაუდოა, რომ „*ოქროს საწმისის*“ და საერთოდ „*ტყეის*“ აღსანიშნავად ბერძნები საკუთრივ ბერძნული „*დერმა*“ (მდრ. თანამედროვე ტერმინი „*დერმატოლოგია*“) სიტყვის გვერდით იყენებდნენ უცხო ენობრივი სამყაროდან შემოსულ „*კოვ-*“ სიტყვას. ამ სიტყვის შეთვისება ბერძნების მიერ, ბუნებრივია, სწორედ იქ უნდა მომხდარიყო, სადაც ცხვრის ტყეის კულტი იყო გავრცელებული არქაულ ეპოქაში, ე.ი. კოლხეთსა და ისტორიული დასავლეთ საქართველოს სხვა რეგიონებში. ეს კი იმას ნიშნავს, რომ აქ ბერძნების მოსვლის ეპოქაში სწორედ დასავლურ-ქართველური დიალექტები იყო გავრცელებული, მეგრულ-ლაზურის წინაპარი „*ზანური*“ დიალექტი, რომელზედაც „*ტყეი*“ აღინიშნებოდა „*ტყოვი/ტკოვი*“ სიტყვებით.

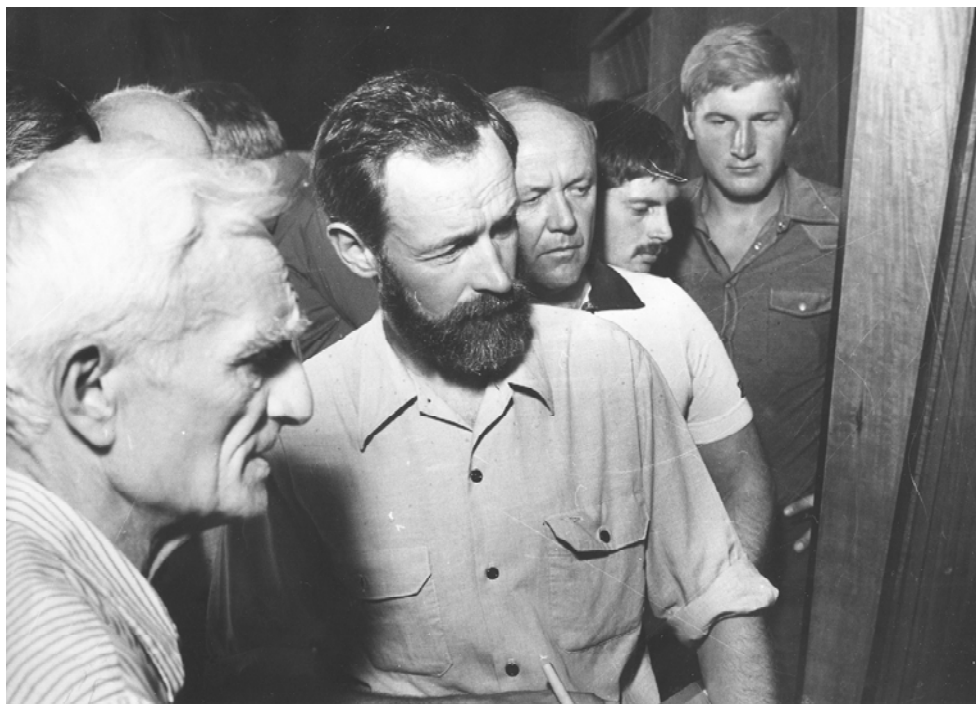
ეს სიტყვა „*ტყეისა*“ და „*საწმისის*“ აღსანიშნავად ბერძნებმა კოლხეთიდან ალბათ „*არგონავტებზე*“ უფრო ადრე წაიღეს, კერძოდ, მათი პირველივე კონტაქტების დროს კოლხეთის მკვიდრ მოსახლეობასთან, როდესაც არქაული ბერძნული ტომები ძვ. წელთაღრიცხვის II ათასწლეულის დასაწყისში მოძრაობას იწყებენ ინდოევროპელთა საერთო სამშობლოდან წინა აზიაში, დასავლეთის მიმართულებით, ეგეოსის ზღვის კუნძულებისა და პელოპონესისაკენ. ამ მიგრაციების პროცესში ჩრდილო-დასავლეთის მიმართულებით ისინი, როგორც ჩანს, სამხრეთ კავკასიასაც აღწევენ, კერძოდ, ისტორიულ კოლხეთს, და აქ კონტაქტებს ამყარებენ ადგილობრივ დასავლურ-ქართველურ ტომებთან.

შეიძლება დავასკვნათ, რომ *აია-ქვეყნის მეფე აიეტი* და *მისი მემკვიდრენი, გრძნეული მედეა* და *მისი ძმა აფსირტოსი*, აგრეთვე კოლხეთის მოსახლეობის, ყოველ შემთხვევაში, ერთი ნაწილი, რომელთანაც უშუალო ურთიერთობა ჰქონდათ მოსულ ბერძნებს (სხვა შესაძლებელ ნაწილებზე ჩვენ არავითარი პირდაპირი ცნობები არ მოგვეპოვება), დასავლურ-ქართულ დიალექტზე მეტყველებდნენ, რომლის დღევანდელი გაგრძელება ჩვენთვის ცნობილია მეგრულისა და ლაზურის სახით.

გამოდის, რომ „*არგონავტებს*“ ბერძენი გმირის მეთაურობით კოლხეთში ძვ. წელთაღრიცხვის მეორე ათასწლეულის

მორე ნახევარში ეთნიკურად იგივე მოსახლეობა დახვდა, დაახლოებით იმავე ენებზე მეტყველი, რაც ჩვენს დროში „ახალ არგონავტებს“ ბრიტანეთის მკვიდრ ტიმ სვეერინის მეთაურობით.

. . .

ტიმ სვეერინი საქართველოს მუზეუმში
